

6002

۲۰۰

۱

۱۲۸

اساس

الحمد لله

WWW.KETAB.IR

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

شابک:

وضعیت فهرست‌نویسی:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

شناسه افزوده:

شناسه افزوده:

رده‌بندی کنگره:

رده‌بندی دیویی:

شماره کتاب‌شناسی ملی:

فلاح، محمد جواد: ۱۳۵۸ -

زندگی به طعم اخلاق (پنج گام در اخلاق شهروندی) / محمد جواد فلاح؛ دانشگاه
معارف اسلامی به سفارش و حمایت معاونت برنامه‌ریزی و سرمایه انسانی، اداره پژوهش
و مطالعات کاربردی شهرداری قم.

قم: انتشارات دانشگاه معارف اسلامی، ۱۳۹۷.

۱۲۸ ص.

978-600-93579-9-4

فیفا

Civics - Moral and ethical aspects

شهروندان - جنبه‌های اخلاقی

روابط بین اشخاص - جنبه‌های اخلاقی

Interpersonal relations - Moral and ethical aspects

City and town life

زندگی شهری

دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی

اداره پژوهش و مطالعات کاربردی، معاونت برنامه‌ریزی و سرمایه انسانی شهرداری قم

۱۳۹۷ الف ۸ / ۱۰۹ HT

۳۲۰ / ۴

۵۴۴۷۲۶۷

زندگی به طعم اخلاق (پنج گام در اخلاق شهروندی)

نویسنده: محمد جواد فلاح

ناشر: انتشارات دانشگاه معارف اسلامی

به سفارش و حمایت معاونت برنامه‌ریزی و سرمایه انسانی،

اداره پژوهش و مطالعات کاربردی شهرداری قم

طراح جلد: سعید فلاحتی نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان / شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۱-۹-۴

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

■ انتشارات دانشگاه معارف اسلامی: قم، خیابان بلوار جمهوری اسلامی، بین کوچه ۴ و ۶

تلفن: ۳۲۱۱۰۶۴۴؛ نمابر: ۳۲۱۱۰۲۸۰

■ پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

زندگی به طعم اخلاق

(پنج گام در اخلاق شهروندی)

دکتر محمد جواد فلاح

دانشیار دانشگاه معارف اسلامی

تقدیم به شهیدان زادگاهم حسن رباط
همانان که سخاوتمندانه با نثار جان شیرینشان، طعم اخلاق
و امنیت را به کام ما نشانندند.

به یاد آن همه خوبان که عاشقانه سفر کردند...

براساس فرموده امام معصوم علیه السلام همه شهروندان نسبت به شهر و شهروندان مسئولیت اخلاقی دارند تا جایی که از نگاه ایشان «انکم مسئولون حتی عن البقاع والبهائم؛ شما حتی نسبت به ساختمان‌ها (شهرها) و حیوانات نیز مسئولید». به همین منظور آموزش اخلاق به عنوان مهم‌ترین عنصر تأثیرگذار در ارتقای اخلاقی شهروندان می‌تواند برای هر جامعه‌ای به عنوان قدرت نرم در استحکام پیوندهای اجتماعی به‌شمار آید تربیت شهروند خوب و اخلاقی از مهم‌ترین منویات جامعه‌ای است که داعیه تعالی انسان‌ها و رسیدن به آرمان شهر اسلامی را دارد؛ از این رو باید به این دغدغه براساس مهم‌ترین اصول و روش‌های آموزشی پرداخت.

از مهم‌ترین سازمان‌هایی که نقش بسزایی در ارتقای اخلاقی و بالابردن سطح سواد و دانش اخلاقی شهروندان و ایجاد انگیزه برای تغییر اخلاقی و منش آنان در محیط شهروندی دارد سازمان شهرداری و ارگان‌های مرتبط است که می‌تواند ضمن سیاست‌گذاری به ارائه راهکارها و اقداماتی مناسب در راستای دستیابی به چنین اولویتی همت گمارد.

در این راستا ضروری است شهر کریمه اهل بیت علیهم السلام که مهد علم، اخلاق و معنویت است به‌عنوان الگوی شهر اسلامی در این زمینه گام‌های عملیاتی و کاربردی را در تحقق اخلاق و ادب شهروندی، منطبق با آموزه‌ها و معارف اسلامی بردارد، از این شهرداری قم با همکاری دانشگاه معارف اسلامی نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها برای دستیابی به چنین منظوری ضمن بررسی و مطالعه

نظام‌مند و هدف‌دار در این راستا در گام نخست مهم‌ترین آسیب‌ها و مشکلات اخلاقی شهروندان در محیط‌های شهروندی و اجتماعی را رصد نموده و متناسب با آن به ارائه طرح و برنامه‌هایی در راستای آموزش اخلاق شهروندی و ارتقای آن پرداخته است.

از این رو با توجه به برخی از مهم‌ترین دغدغه‌ها در محیط شهروندی و با نگاه آموزشی و ترویجی کتاب پیش رو در پنج گام اخلاقی و به شکل کاربردی به خامه محقق ارجمند جناب آقای دکتر محمد جواد فلاح که مولود پژوهش‌های کاربردی در این عرصه است، با نگاهی ترویجی و قابل دسترس برای عموم شهروندان ارائه گردیده است.

مباحث این کتاب ضمن اینکه می‌تواند به عنوان اثری آموزشی در قالب کتاب به شهروندان تقدیم شود، زمینه‌ای است تا سازمان فرهنگی و معاونت فرهنگی و اجتماعی شهرداری‌ها با برگزاری جلسات کارگاهی و آموزشی و نیز برگزاری مسابقات زمینه اثربخشی و تأثیرگذاری آن را فراهم آورند.

ضمن تشکر از نویسنده محترم جناب آقای دکتر محمد جواد فلاح و همکاران محترمشان در معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی از همه دست‌اندرکاران شهرداری قم به ویژه جناب آقای دکتر ملایی ریاست محترم دانشگاه علمی - کاربردی شهرداری و همکاران اداره پژوهش و مطالعات کاربردی معاونت برنامه‌ریزی و سرمایه انسانی شهرداری قم سپاسگزارم.

نظرات و پیشنهادات سازنده محققان و صاحب‌نظران را با کمال امتنان پذیرا هستیم. به امید رسیدن و دستیابی به شهر اخلاقی به کمک و مدد شهروندان اخلاق مدار.

سید مرتضی سقائیان نژاد

شهردار قم

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۳	مقدمه

گام اول: چرا باید اخلاقی باشیم؟

(۱۷ - ۳۸)

۱۷	چرا اخلاق؟
۱۸	یک داستان خیالی
۱۹	قاضی عقل و وجدان
۲۱	کدام سود؟ کدام منفعت؟
۲۲	اندیشه اخلاقی ما
۲۳	مشکل اعتباری بودن امور اخلاقی
۲۴	آیا اخلاق فقط پاسخ یک احساس است؟
۲۶	حقیقی بودن امور اخلاقی
۲۷	اخلاق با دین یا بدون دین؟
۲۸	خدا ضامن اخلاقی زیستن ما
۲۹	میوه‌های اخلاق (ثمرات اخلاقی زیستن)

۷ ۲۹. ۱. اخلاق، طول عمر و توسعه رزق

۳۱. ۲. آسودگی وجدان و آرامش خاطر

۳۳. ۳. اخلاق، محبوبیت و اعتماد می آورد

۴. پیش‌بینی‌پذیری، محصول اخلاق ۳۵
۵. الگوآفرینی اخلاق ۳۶
- مهارت‌هایی برای اخلاقی زیستن ۳۷

کام دوم: اصل انصاف یا قانون طلایی اخلاق

(۵۸ - ۳۹)

- قانون طلایی اخلاق چیست؟ ۳۹
- روایت وارونه از قانون زرین ۴۰
- کاربردهای قانون زرین ۴۲
- آیا راستگویی مطلقاً اخلاقی است؟ ۴۳
- منفعت یا مصلحت؟ ۴۴
- یک توصیه اخلاقی جامع ۴۶
- آفات دروغ ۴۶
- فواید راستگویی ۴۸
- تبصره و تذکر ۵۲
- برخی مثال‌ها و مصادیق دیگر ۵۷

کام سوم: خیرخواهی و نصیحت

(۸۴ - ۵۹)

- راز نوشتن یک کتاب ۵۹
- بررسی یک نمونه ۶۱
- گونه‌های مواجهه با حوادث غیراخلاقی ۶۲
۱. مواجهه رضایت‌مندانه ۶۳
۲. مواجهه عافیت‌طلبانه و غیرمسئولانه ۶۵
- آدم‌های خوب بی‌تفاوت ۶۹
- توصیه و یک راهبرد ۶۹
۳. مواجهه خردمندانه ۷۱
- مراتب رفتار خردمندانه ۷۲
- بالاترین مرتبه: خردمندی و خدانگری ۷۲
- توجه به منافع، لازمه خردمندی ۷۳
- معیارهای برخورد خردمندانه ۷۵

۱. تأثیرگذاری ۷۵
- آمران بی عمل آری یا خیر؟ ۷۶
۲. ضرر نداشتن ۷۹
۳. مفسده نداشتن ۸۱
۴. مرحله ای بودن (مراتب برخورد) ۸۱
۴. مواجهه هیجانی و بی محاسبه ۸۲

گام چهارم: مثلث تکریم، احترام و ادب

(۱۱۰ - ۸۵)

- این مطلب را هم بخوانید ۸۶
- پرسشی بنیادین از خود ۸۶
- مثلث تکریم، احترام و ادب ۸۷
- تکریم، اساس احترام و ادب ۸۷
- احترام، ادب از درون و ادب، نمود بیرونی احترام ۸۸
- ادب و رزی میوه تکریم و احترام ۸۹
- از صفر تا صد احترام ۸۹
- اصل همگانی بودن احترام؛ بی احترامی به هیچ کس ۸۹
- اصل تشکیکی بودن احترام؛ همگان محترم اند ولی برخی بیشتر ۹۲
- احترام به خود ۹۳
- برای بهبود احترام به خود چه کنیم؟ ۹۶
- «احترام به خود» را به کودکان بیاموزیم ۹۷
- احترام به دیگران ۱۰۰
- ابعاد احترام ۱۰۲
- یک. احترام در بینش و نگرش ۱۰۲
- دو. رفتار محترمانه (ادب) ۱۰۴
۱. زبان ۱۰۵
۲. نگاه و چشم ۱۰۵
۳. فیزیک و حالت بدن ۱۰۶
- چند توصیه برای احترام به دیگران ۱۰۶
- احترام، فرزند تواضع ۱۰۸

گام پنجم: اخلاق در شهر

(۱۱۱-۱۲۴)

- ۱۱۱..... جلوه‌های اخلاقی در شهر
- ۱۱۳..... به شعور محیط توجه داشته باشیم
- ۱۱۴..... نگاه دینی راه‌گشای اخلاق زیست محیطی
- ۱۱۵..... سخنی ماندگار از امام علی علیه السلام
- ۱۱۶..... حوزه‌های محیطی و زیستی
- ۱۱۷..... آب و آبرو
- ۱۱۷..... ۱. نگرش غیرمسئولانه
- ۱۱۸..... ۲. نگرش مسئولانه
- ۱۱۹..... باز هوای وطنم آرزوست
- ۱۲۰..... اتومبیل، محکی برای اخلاق‌مداری
- ۱۲۲..... اخلاق در ترافیک
- ۱۲۴..... اخلاق شهروندی به ما می‌گوید
- ۱۲۵..... منابع

اخلاق گم شده جوامع بشری و از ضروری‌ترین نیازهای زندگی فردی، اجتماعی و شهروندی ماست؛ اخلاق به ما می‌آموزد تا بتوانیم در کنار یکدیگر مهرورزانه به یکدیگر احسان کنیم، قدر و منزلت خویش را حفظ کنیم و با رعایت حقوق اطرافیان خود محیط زندگی خود را سالم سازی کنیم.

اخلاق که شامل صفات نیکو، گرایش‌ها و عواطف ارزشمند و رفتارهای پسندیده است امروزه بیش از پیش مورد نیاز جوامع بشری است؛ به ویژه آنکه شرایط خاص جامعه امروزی و پیشرفت‌ها در کنار تکنولوژی و گستردگی فضاهای ارتباطی مجازی اخلاق شهروندی و اجتماعی را با چالش بیشتری مواجه ساخته است.

احترام و ادب، مهرورزی و عطف و خیرخواهی و نصیحت، انصاف و میانه‌روی و تعامل شایسته با محیط زیست از مهم‌ترین مسائلی است که مراعات آن می‌تواند اخلاق شهروندی و اجتماعی ما را بهبود بخشد. این کتاب با تمرکز به مهم‌ترین مشکلات و آسیب‌های اخلاقی با نگاهی خردورزانه؛ افراد را با پرسش‌های بنیادین در حوزه اخلاق مواجه ساخته و با بیان مثال‌های رایج و مصادیق امروزی در حوزه چالش‌ها اجتماعی خواننده را وادار به تأمل و یافتن پاسخ مطلوب یاری می‌کند. در این کتاب در کنار رویکرد عقلی و استدلالی به مسائل اخلاقی به شکل تحلیلی و البته آموزشی برخی از مهم‌ترین آموزه‌های اخلاقی در آیات و روایات نیز مدنظر نویسنده قرار گرفته است.

نویسنده از همه عزیزانی که زمینه شکل‌گیری این اثر را فراهم کردند به‌ویژه شهردار محترم قم جناب آقای دکتر سقائیان‌نژاد، ریاست محترم دانشگاه علمی کاربردی شهرداری جناب آقای دکتر ملایی و همچنین همکاران دانشگاه معارف اسلامی به‌ویژه جناب آقای دکتر ارجینی، معاون محترم پژوهش؛ جناب آقای دکتر میرمحمدی، رئیس مرکز آموزش‌های آزاد و آقای سید سعید روحانی، مدیر امور پژوهشی کمال تشکر و قدردانی را دارد.

از همه محققان و صاحب‌نظران تقاضا نمودیم دیدگاه‌های صائب و مشفقانه خود را در بهبود این اثر سخاوتمندانه ارائه و ما را از دیدگاه‌های خود به‌رمند سازند.

تماس با نویسنده: mjfallah@gmail.com

آنچه در این کتاب می‌خوانید:

این روزها آگاهی ما نسبت به مسائلی که بدان نیازمندیم بسیار است. خودرو، رایانه، شبکه‌های اجتماعی و بسیاری از مسائل دیگر که آنها را ضروری می‌دانیم. اما برخی از مسائل، کمتر مورد دغدغه ماست. نه از آن جهت که ضروری نیستند؛ بلکه از آن رو که ملموس و مثل خیلی از نیازهای رایج خود، ضرورت آنها را حس نکرده‌ایم. چیزهایی که برای آرامش و آسودگی خیال ما ضروری و حتمی است و کمتر می‌توان آن را در ویتترین مغازه‌ها یا سبد کالاهای اساسی یافت.

از جمله‌ی این نیازها که جامعه امروز ما بیش از پیش بدان محتاج است اکسیری است به نام «اخلاق» که آدم‌های ما از نبود آن شب‌دار و بیمارند. از این رو این کتاب به شکل کاملاً کاربردی چنین دغدغه‌ای را رصد کرده و با در نظر گرفتن مهم‌ترین چالش‌ها و مشکلات اخلاقی که به ویژه در روابط «بین فردی»، خود را نشان می‌دهد؛ در قالب چند گام اخلاقی با ادبیاتی ساده، به ارائه پیشنهادهایی برای بهبود این بیماری می‌پردازد.

در این اثر برای تحول و ارتقای اخلاقی خود و دیگران در حوزه روابط شهروندی و تعامل اخلاقی با دیگران براساس سیری منطقی و در قالب پنج گام بر سر سفره اخلاق خواهیم نشست.

۱. روابط «بین فردی» یا «بین شخصی» بیشتر به حوزه ارتباط با دیگران می‌پردازد که جزء روابط چهارگانه مانند: سه حوزه دیگر ارتباط: رابطه با خداوند، رابطه با خود و رابطه با محیط است.

از ویژگی‌های این قلم تبیین عقلانی مباحث اخلاقی است که شهروندان را در معرض قضاوت اخلاقی نسبت به عملکرد شهروندی خود قرار می‌دهد؛ ضمن آنکه با چنین تبیینی مهم‌ترین معارف دینی ما در حوزه اخلاق دلنشین و پذیرفتنی خواهد نمود.

۳. گام‌هایی که ما در این اثر پیموده‌ایم بدین شرح است:

گام اول. بدانیم چرا باید اخلاقی زندگی کنیم؛ هدف از زیست اخلاقی در طلوعه مباحث آمده تا به این پرسش شهروندان پاسخ دهد که اساساً «چرا باید اخلاقی زندگی کرد؟» ویژگی‌های یک زندگی اخلاق‌مدار چیست و چه فوایدی برای انسان روزگار ما دارد؟ این گام به ما انگیزه می‌دهد که مسئولانه زندگی کنیم و برای یک زندگی خیرخواهانه انگیزه داشته باشیم. شهروند مسئول نمی‌تواند نسبت به محیط اطراف خود بی‌تفاوت باشد. او نه تنها به نوع رفتار و منش اخلاقی با شهروندان دیگر چون همسایه‌ها و اقشار مختلف مسئول است، بلکه از رفتار مسئولانه خود با طبیعت و محیط زیست نیز غافل نیست.

گام دوم. با قانون طلایی اخلاق آشنا شویم؛ قاعده زرین اخلاقی یا «اصل انصاف» می‌گوید: «با دیگران آن گونه باش که دوست داری با تو باشند.» در این گام با طرح این قانون برخی از مسائل اخلاق شهروندی مطرح شده و مهم‌ترین فضایل و رذایل اخلاق شهروندی چون: «صداقت و راستگویی، نه دروغگویی»، «صبوری و حلم، نه خشم»، «عفو و گذشت، نه کینه‌ورزی و انتقام»، «تواضع و مهربانی، نه تکبر و عجب»، «امانت‌داری، نه خیانت»، «خوش‌زبانی، نه فحش و ناسزا»، «نگاه پاک و سالم، نه آلوده‌چشمی»، و «خوش‌پوشی، نه لباس شهرت» به عنوان مصادیق مهم اخلاق شهروندی بیان گردیده است که با التزام به چنین قانون ارزشی و فراگیر، قابل نهادینه شدن در خود و دیگران است.

گام سوم. مثلث اخلاقی تکریم، احترام و ادب را بشناسیم؛ در گام سوم به یکی از مهم‌ترین اصول اخلاقی در ارتباط با شهروندان توجه داده‌ایم: اصل احترام، اصل میانه‌روی و اعتدال، اصل تکریم و اصل عدالت از جمله اصول ارتباطی با شهروندان است که باید مورد توجه قرار گیرد.

رأس این مثلث «احترام» است که از «تکریم» ریشه می‌دواند و با «ادب» به بار می‌نشیند. از محرومیت‌هایی که جامعه ما از آن رنج می‌برد؛ ادب، احترام و تکریم است که در این گام با مثال‌های عینی به آن پرداخته‌ایم.

گام چهارم. برای دیگران خیرخواه باشیم: «خیرخواهی» ریشه در دغدغه داشتن نسبت به خود و دیگران دارد. دغدغه نسبت به خود، فرزندان، شهر و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم. خیرخواهی فردی و اجتماعی اقتضا می‌کند نسبت به بی‌اخلاقی‌ها و بد اخلاقی‌ها ساکت نباشیم و برای دیگران آرزوی خیر داشته‌آنها را از بد اخلاقی‌ها نهی کنیم. منافع چنین نصیحت و خیرخواهی حتماً زندگی ما و فرزندان و اجتماع ما را ایمن خواهد کرد. فریضه «امر به معروف و نهی از منکر» که در تعالیم دینی ما آمده از همین باب امری ضروری و واجب شمرده شده است.

گام پنجم: با محیط زندگی خود اخلاقی باشیم: در گام نهایی مسئولیت اخلاقی انسان در مقابل محیط زندگی مورد نظر است. فضای زندگی ما از جمله پارک‌ها، فضای طبیعی، خیابان‌ها و محیط شهری مشمول چنین گامی است. ما در این گام با تصویر رفتار صحیح با فضای سبز و محیط شهری، حساسیت اخلاقی خود در قبال محیط شهروندی را برانگیخته و به اخلاقی شدن نزدیک خواهیم شد.

